

אנשי המעלה

משורר צעיר ושתיין נקלע למושבה שמתגוררים בה אגרונים עם חכמת חיים וגר רוסים עם סיפור חיים מופלא. יסוד המעלה מזווית שלא הכרתם | **תמר הירדני**

מרגש פרי עטו בשם 'תקוותנו' שהכיל שמונה בתים מחורזים והתחיל במלים:

עוד לא אֶבְדָּה תקוֹתֵינוּ
הַתְקָנָה הַנוֹשָׁנָה
מִשׁוּבָּה לְאַרְץ אֲבוֹתֵינוּ
לְעִיר בָּהּ דָּוִד חָנָה

כָּל עוֹד בְּלִבּוֹ שֵׁם פְּנִימָה
נֶפֶשׁ יְהוּדֵי הוֹמָיָה
וּלְפָאֲתֵי מִזְרַח קִדְמָה
עֵינֵינוּ לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה

החברים התפעלו מאוד, אבל גם תהו מדוע התמקד המשורר כמעט רק בעיקר בירושלים, כמו בבית:

כָּל עוֹד חוֹמַת מַחְמַדְנוּ
עוֹד לְעֵינֵינוּ מִיַּפְעָת
וְעַלִּי חֶרֶבֶן מִקְדָּשֵׁנוּ
עֵין אַחַת עוֹד דּוֹמְעָת

ייתכן שהם גם רצו להעיר לו שהמלה האניגמטית 'מיפעת' היא אולי חרוז נאה, אך גורמת לשיר להישמע כמו סליחות טיפוסיות של אשכנזים. אולם בשלב הזה אימבר כבר התנודד לכיוון הדלת ומלמל שהוא צריך אוויר. רק כעבור שעה ארוכה הבחין אי מי מהנוכחים שהמשורר לא חזר ומשלחת מחפשים מבוהלת יצאה

משוכנעים שהיא שוכנת איפשהו ליד מצפה רמון.

כל זה חבל מאוד, כי יסוד המעלה היא מושבה מן המעלה הראשונה שהוקמה בתקופת העלייה הראשונה ב-1883 על גדות אגם החולה וסימנה וי על כל מה שזכור לנו מאותה תקופה: חובבי ציון ממזריטש ומברסק, חקלאות, ביצות, מלריה, פקידי הברון, יק"א, בעיות עם שנת השמיטה, ולקינוח התאוששות ושגשוג, אבל אז פרעות תרפ"ט והפגזות מכיוון רמת הגולן בתש"ח.

התקווה בביצה

כדי שלא ייווצר חלילה רושם מוטעה כי מדובר באיזו מושבה חסרת ייחוד, נדגיש שייסוד המעלה הספיקה ב-136 שנותיה לאכלס ולארח דמויות מרתקות ויוצאות דופן שסיפוריהן נקשרו איכשהו גם לאגם החולה. נזכיר למשל בחור אלמוני למחצה, חובב ויסקי ולא לגמרי מאופס בשם נפתלי הרץ אימבר, שביקר ב'יסוד' – כפי שקוראים לה בני המושבה – בשלהי 1884. התמזל מזלו של אימבר, ובדיק באותו ערב נערכה מסיבה בבית אחד האיכרים. המשקאות הוגשו בלי חשבון, וכטוב לבו בוודקה הוא גילה לנוכחים כי הוא עוסק בכתיבת שירים עבריים. אחרי הפצרות רבות הסכים המשורר הצעיר להציג בפניהם שיר

לאן נוסעים?

יסוד המעלה

מושב עלִייה ראשונה בעמק החולה

ת

חקר לשוני היסטורי שאותו המצאנו זה עתה מעלה כי 76% מתושבי ישראל טועים בהגיית

שמה של המושבה הגלילית הציונית יסוד המעלה וקוראים לה יסוד המעלה ואפילו יסוד המעלה. 94% מהטועים, כך על פי המחקר, אף אינם יודעים ששמה המאתגר של המושבה לקוח מהפסוק: "כִּי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יִסֹּד הַמַּעֲלָה מִבְּבֶל" (עזרא ז', ט'), ו-17% מהם די

משפחת דוברובין
שהצטרפה ליסוד המעלה
הייתה ייחודית בנוף העלייה
הראשונה. בית דוברובין
צילום: ירון כץ

התמזל מזלו של נפתלי הרץ אימבר, ובדיוק בערב שבו ביקר ביסוד המעלה נערכה מסיבה בבית אחד האיכרים

המוכתר

אדם מרתק אחר הקשור קשר הדוק ליסוד המעלה הוא נסים בכור אלחדיף, אגרונום בעל שם בארץ ישראל, שנשלח ב-1887 בהברקה חקלאית על ידי הברון להכשיר את המתיישבים לגידול ורדים להפקת בושם המור. אלחדיף, הבוגר הראשון והנערץ של בית הספר החקלאי מקוה ישראל, נולד ברודוס, אבל התגלגל משם לירושלים ולמקוה ישראל והמשיך לקורס בלתי מזוור לגידול פרחים בעיר ניס שבצרפת. בניגוד לצפוי, הבחור הספרדי מצא שפה משותפת וקשר חברות אמיצה עם האשכנזים במושבה, וסופו שבנה בה את ביתו ואף הפך למוכתר הרשמי שלה. תעשיית הפרחים התגלתה כאכזבה גדולה משהתברר כי ליצירת שני קילוגרמים של מור נצרכו אלף קילוגרם ורדים משובחים, וגם אז הריח היה לא משהו. אלחדיף לא התבאס יותר מדי אלא עבר לגדל דברים אחרים, ובהמשך התמקד בעיקר במה שהצטיין בו –

מיד לתור אחריו. אחרי דקות חרדה ארוכות וחיפושים נמרצים נשמעו לפתע קריאות רחוקות אך ברורות של "הושיעוני! הושיעוני!" מכיוון אגם החולה הסמוך. אימבר ההמום התגלה שקוע כמעט עד צוואר באגם, שעומקו המירבי לא הגיע מעולם ליותר ממטר וחצי. בכוחות משותפים הוא חולץ מהמים העכורים, הוחזר לבית האיכרים, נרחץ היטב והושכב לישון. לימים גמל אימבר לבני יסוד שהצילו את חייו כאשר פרסם את 'תקוותנו' באופן רשמי ב-1886 והוסיף לשיר בית החורג מירושלים צפונה ומזכיר ברמז את אירועי אותו הלילה:

כל עוד הִירְדֵּן בְּגֵאוֹן
גָּלְיוֹ גְּדוֹתָיו יְגוֹלוֹן
וְלִים כְּנֶרֶת בְּשֵׂאוֹן
בְּקוֹל הַמָּלֶה יְפוֹלוֹן

אחרי שנים רבות השיר קוצץ מאוד, עורבב, הומלח ופולפל, והפך ל'התקווה' – ההמנון הרשמי שלנו – אבל את זה כבר ניחשתם לבד.

ארזתם לבד?

◀ מקימי יסוד המעלה קנו 2,000 דונם אדמה מיעקב חי עבו, תושב צפת, שקנה 3,000 דונם מאדמות השבט הבדואי איזבד כבר ב־1872. בעזרת שכניו שלמה ושאל מזורחי הקים עבו בלב השטח מושבה חקלאית חלוצית קטנה בשם 'מי מרום' שנקראה על שם אגם החולה. אולם המושבה, שקדמה למושבות החלוציות המוכרות לנו, לא הצליחה, ולמרבה הצער זכרה נפקד מכותל המזרח של ההתיישבות הציונית.

◀ 21 בתי האב שייסדו את יסוד המעלה זכו לתיעוד מקיף, שלא לומר מייגע, בספר 'נחשוני החולה' שראה אור ב־1958, במלאת 75 שנה למושבה. הספר מתאר לפרטי פרטים ובשפה נמלצת את הוותיקים, ובהם ישראל אשכנזי שהיה מופת לחבריו אשר כמוהו גם הם נשאו וסבלו בדומייה, ואשתו לאה, בת זוג טובה, אם ועקרת בית שאירחה למופת בתבשיליה המעולים. הספר חושף בפני הקורא המתעניין קשרי משפחה סבוכים, צאצאים מפורסמים ובעיקר פחות מפורסמים, ומגוון מחלות שחיסלו את בני המושבה בראשית הדרך, ובהן מלריה, נפחת וקדחת שחור השתן הידועה לשמצה. בקיצור, ספר חובה לכל המשפחה.

ייעוץ ויישוב סכסוכים בין החלוצים לשכניהם הערבים, בזכות היכרותו העמוקה עם שתי התרבויות שאת שפותיהן דיבר חופשי. אגדות רבות נקשרו בדמותו של אלחדיף כמיישב סכסוכים, והאהובה עלינו במיוחד מספרת כי יום אחד, כאשר אירח בביתו הצנוע ביסוד שני שייח'ים נכבדים, כרעו שני סוסותיהם ללדת באורווה שבחצר. הכל יכול היה להיגמר יפה ובמזל טוב, אילו לא הגיעו הנכבדים לאורווה וגילו כי ולד אחד חי ואילו השני מת. מיד פרץ בין השניים ויכוח עז מי מהם הוא בר המזל שלו שייך החי ומיהו המסכן שהבר מינן שלו. הוויכוח התלקח לריב של ממש, ואלחדיף הבין שאם לא יעשה משהו מיד יקיץ הקץ על השקט והשלווה בין הכפרים של השניים, ובסוף היהודים הם שישלמו ביוקר. הוא העמיס אפוא את הסייח החי על כתפיו ויצא ללא אומר לאגם החולה כשגוג ומגוג בעקבותיו ואתם שתי הסוסות המופתעות. בהגיעו לשפת האגם הכניס אלחדיף את הסייח לסירה, הרים משוט ויצא להפלגה. הסוסות הגיבו בדהרה מטורפת לתוך המים, והשייח'ים צעקו במנעד דציבלים מרשים משסברו, במידה רבה של צדק, שתכף הולכות להם גם הסוסות. אלא שאז, כשהגיעו לקטע עמוק יחסית באגם, סוסה אחת המשיכה לדהור בעוז קדימה, ואילו השנייה נעצרה, הסתובבה ושבה לחוף כשהיא מוכיחה קבל עם ואגם שהיא החמות ולא האמא.

אלחדיף המשיך להפליא את כישוריו במושבה, ועם פרוץ מגפות המלריה והקדחת הקים בה את אגודת 'לינת צדק' שניהלה משמרות של ביקור חולים. בסופו של דבר נדבק אף הוא בקדחת ונפטר ב־1912 בהיותו 55, כשהוא מותיר אחריו אישה וחמישה ילדים.

האיש והאחוזת

דמות מופת נוספת שנקשרה ליסוד המעלה היא דמותו של יואב דוברובין. הוא נולד ב־1831 על גדות הוולגה ברוסיה כגוי גמור בשם אנדריי קאריליץ'. בגיל שבעים עבר גיור יחד עם כל בני משפחתו אצל הרב יצחק אלחנן ספקטור, רבה של קובנה באותה עת, ושנתיים אחר כך הוא התגלגל לארץ ישראל. ליסוד המעלה הוא הגיע ב־1909, אחרי שנדלק על הנוף של עמק החולה שהזכיר לו קצת את הבית ברוסיה, ועל זה שחברי המושבה שומרים מצוות כמוהו. האיכר הזקן בעל גוף המתאגרף ונפש המשורר קנה חלקה עצומה של כמעט 650 דונם בשולי המושבה והקים עליה משק חקלאי ענק. הידע הרב שלו בחקלאות והבנתו הנדירה בכל הקשור למחזורי הזרעים הביאו לשגשוגו של המשק ולבניית בית אחוזה ענק ומפואר שכלל אורווה, דיר, רפת, לול וכל שאר המלים בעברית המציינות דיור לבעלי חיים. כשעלו יתושי האנופלס מאגם החולה ומהביצות, והמלריה הכתה בעוז במתיישבי יסוד, איבד דוברובין את בנו יעקב שהותיר אחריו אישה

מודיעין שלום

איפה לאכול?

מסעדת אחוזת דוברובין

יסוד המעלה
כשר, בשרי, 04-6802680

חומס פלאפל אוסול

כביש הגישה ליסוד המעלה
כשר, פרווה, 04-6718797

עוד באזור

אחוזת דוברובין

יסוד המעלה
כניסה בתשלום, 04-6937371

שמורת החולה

כניסה בתשלום, 04-6860114

גן לאומי תל חצור

כניסה בתשלום, 04-6937290

מוזאון הרעות

מצודת כ"ח
כניסה בתשלום, 04-6432810

למייסדים שאף פעם לא עזבו את העמק. הביצות יובשו ואתן גם אגם החולה המעופש, ובמקומו נולד אגמון החולה המלאכותי ההופך בחורף לתחנת מעבר עבור אלפי עגורים ועבור מספר דומה של צפרים נרגשים מכל העולם. ם

תמר הירדני
מוסמכת החוג ללימודי ירושלים וארץ ישראל במכון שטר, מורת דרך, מדריכה ביד יצחק בן צבי, חוקרת ירושלים וסופרת ילדים

לא עזב למרות הקשיים.
יואב דוברובין

נכנס יין יצאה התקווה.
נפתלי הרץ אימבר
מספריית אוניברסיטת הרווארד

ימים ותזכו לראות נחת חלף הסבל
שסבלנו יחד (אתר הרשת של אחוזת
דוברובין).

מזלם הנחם של הדוברובינים לא ממש השתפר בהמשך. הבן אפרים נעקץ על ידי זכוב קטלני ומת. שלושה חודשים אחר כך ירדה אלמנתו ההרה להשקות את הכבשים במעיין ושם כרעה לבדה ללדת ונפטרה בלידתה עם התינוק כשהיא מותירה אחריה שני יתומים קטנים ומוכי יגון. דוברובין לא ויתר ונאחז בחיים בכל הכוח, עד שנפטר לבסוף ב-1935 בגיל 104, גיל מופלג אפילו היום ומופרך לגמרי באותן שנים. עומס הטרגדיות יכול היה למחוק את סיפורה של משפחת דוברובין מנוף ארץ ישראל, אילולא הבן יצחק שצלח את כל אתגרי הזמן. יצחק המשיך להתגורר באחוזה המשפחתית ביסוד המעלה עד 1968, ורק אז, במלאות לו 92 שנה, ניאות לעבור לדיר מוגן והוריש את האחוזה ואת אדמותיה לקק"ל. אחרי עבודות שימור ושחזור נפתח במקום בשנות השמונים מוזאון המגולל את סיפורה המדהים של המשפחה ומשחזר את חיי היומיום של חלוצי יסוד המעלה (ראו "סובותניק בביצות החולה", "מסע בזמן", גיליון 63).

בני חימשים

יסוד המעלה, שהפכה בינתיים למועצה מקומית, משתרעת כיום על כמעט 12 אלף דונם שעליהם יכלו מקימיה רק לחלום. בין 1,700 תושביה מסתתרים לא מעט שהם דור חמישי ואף שישי

הרה וילדה קטנה, ובהמשך נפטר גם הבן אברהם שהותיר אחריו אישה וילד. אחרי שנפטרו עוד שלושה מנכדיו ובהמות רבות חוסלו במגפה, קם דוברובין מסוכת האבלים ואמר לבני משפחתו:

אל תבכו למתים. אין להרהר אחרי מידותיו של הקדוש ברוך הוא. ואשר לרכוש, הלוא ידעתם בניי כי לא לעשות רכוש באתי לארץ ישראל. הימים הקשים גם הם לא לעולם יעמדו, והנה בכל העתות אשר עברו עלינו ובכל הפורענויות לא שמעתי מפיהם אף פעם מחשבה לעזוב את הארץ. סימן טוב הוא לכם בניי, אות כי אתם נאמנים לי, לכן תחיו לאורך